

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ВОЙЦЕХОВСЬКА ХРИСТИНА ВІТАЛІЇВНА

УДК 347.195.21

**ФОНД ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ
ЯК УЧАСНИК ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Юридичному інституті Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент
Зозуляк Ольга Ігорівна,
Юридичний інститут
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
доцент кафедри цивільного права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
Заслужений діяч науки і техніки України
Луць Володимир Васильович,
Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
завідувач відділу проблем приватного права

кандидат юридичних наук, доцент
Федосєєва Тетяна Романівна,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
доцент кафедри галузевих правових наук

Захист відбудеться 14 грудня 2016 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.007.06 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий 11 листопада 2016 року.

**В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

Г.В. Чурпіта

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Економіка будь-якої держави залежить передусім від стабільності банківської системи та нею обумовлена. Значний сегмент даної діяльності складають пасивні банківські операції, що опосередковуються договором банківського вкладу (депозиту). З можливих двох шляхів забезпечення повернення вкладів фізичних осіб – страхування вкладів та державного гарантування вкладів, Україною пріоритетним визнано саме інститут державного гарантування банківських вкладів. Про це свідчить уже більш як 15-річне функціонування даного інституту, оскільки ще 10 вересня 1998 року Президентом України підписаний Указ № 996/98 «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб - вкладників комерційних банків», яким було затверджене «Положення про порядок створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, формування та використання його коштів», а також кроки вітчизняного законодавця щодо реформування системи гарантування вкладів, що втілились у Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», який прийнятий Верховною радою України 23 лютого 2012 року та набув чинності 22 вересня 2012 року (далі – Закон).

Беззаперечним залишається факт, що засоби врегулювання відносин, яким характерні такі ознаки як: свобода договору, юридична рівність, диспозитивність, самостійна майнова відповідальність – проникають у такі сфери суспільного життя, регулювання яких раніше було публічно-правовим. Система гарантування вкладів фізичних осіб не є винятком у цьому сенсі. Якщо ще до недавнього часу регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) належало до сфери публічного права, то на сьогодні можна з упевненістю стверджувати про наявність тенденції до поширення приватно-правових механізмів урегулювання відносин окресленої сфери.

У чинному Законі перед наукою цивільного права поставлене завдання, що полягає у тлумаченні законодавчої моделі Фонду, зокрема, в аспекті специфіки управління, правової природи, особливостей його правосуб'єктності. На сьогодні можна констатувати, що попри надзвичайно важливу функцію Фонду, яка проявляється у стабілізації цивільного обороту, приватні засади його функціонування не виправдано залишилися на периферії наукових досліджень. Це ускладнює процес доктринального пізнання поняття «Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», визначення його місця в системі учасників цивільних правовідносин, характеристики правового режиму майна Фонду, здатності нести самостійну цивільно-правову відповідальність, а також характеристики договірних відносин за участі останнього.

Питання теоретичних аспектів юридичних осіб, до яких належить Фонд, та специфіки їх участі у цивільних правовідносинах знаходимо у працях: С. С. Алексєєва, І. Е. Берестової, В. І. Борисової, М. І. Брагінського, С. М. Братуся, В. А. Васильєвої, Л. В. Винара, О. М. Вінник, В. В. Вітрянського, М. К. Галянтича, А. Б. Гриняка, О. В. Дзери, А. В. Зеліско, О. І. Зозуляк, О. С. Іоффе, Н. В. Козлової, В. М. Коссака, В. В. Кочина, О. О. Красавчикова, Н. С. Кузнецової, І. М. Кучеренко, В. В. Лаптева, Д. С. Лещенка, В. В. Луця, Є. О. Мічуріна, О. О. Первомайського,

В. Д. Примака, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Є. О. Суханова, Є. О. Харитонова, Б. Б. Черепакіна, В. С. Щербини та інших.

На сьогодні наявні дисертаційні дослідження присвячені Фонду, проте з точки зору фінансового та адміністративного права. Серед наукових праць, що торкаються досліджуваної проблематики, передусім, можна назвати кандидатські дисертації Т. В. Мазур «Правовий режим Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у банках» (2008 рік), основою якої є дослідження публічно-правових аспектів функціонування останнього, а також М. С. Чемериса «Фінансово-правові основи гарантування і страхування вкладів фізичних осіб» (2015 рік), у якій окреслено питання фінансово-правового регулювання відносин у сфері гарантування і страхування вкладів фізичних осіб.

Окремо варто вказати на кандидатську дисертацію Ю. В. Вітки «Недержавні пенсійні фонди: особливості цивільно-правового статусу» (2008 рік), яка присвячена проблемам цивільно-правового становища недержавних пенсійних фондів. Слід також виокремити наукові праці дослідників: К. О. Васиної (К. А. Васиной) «Цивільно-правовий статус фонда за законодавством Російської Федерації» (Гражданско-правовой статус фонда по законодательству Российской Федерации) (2008 рік) та В. В. Кочина «Непідприємницькі товариства як юридичні особи приватного права» (2012 рік), які внесли корективи у теоретичну значущість зазначеної проблематики та науку цивільного права відповідно. У сфері розвитку вітчизняної цивілістики щодо окреслення сутності фондів як установ вбачається за доцільне назвати праці Д. С. Лещенка «Правовий статус установ в цивільному праві України» (2005 рік) та І. П. Жигалкіна «Установи як юридичні особи» (2009 рік).

Окремих же комплексних монографічних досліджень, присвячених Фонду з точки зору цивільно-правової науки на сьогодні немає. Отже, недослідженість у межах цивілістичної доктрини статусу Фонду, як власне і фондів у цілому, відсутність на рівні Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) положень щодо регламентації правового становища фондів, недоліки і суперечності окремих норм законодавства, що регламентують правовий статус Фонду, в свою чергу і породжують спірні теоретичні положення, а також проблеми правозастосування у сфері діяльності Фонду. Вказане зумовлює необхідність розроблення відповідних питань у науці цивільного права та надання на їх основі пропозицій щодо подальшого реформування вітчизняного законодавства, що і актуалізує обрану тему дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася з урахуванням вимог Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 року, відповідно до Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2011-2015 роки, затверджених загальними зборами Національної академії правових наук України 24 вересня 2010 року, а також згідно із планом науково-дослідних робіт кафедри цивільного права Юридичного інституту Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» у межах державної цільової комплексної програми «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0110U001557). Тема

дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» 27 листопада 2013 року (протокол № 11).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у визначенні правового статусу Фонду як учасника цивільних правовідносин, а також напрацюванні пропозицій щодо вдосконалення норм чинного законодавства у досліджуваній сфері відносин, положень цивілістичної доктрини, судової та договірної практики.

Досягнення зазначеної мети можливе в процесі вирішення таких основних *задач*:

- визначити стан наукової розробки проблем участі Фонду у цивільних правовідносинах та окреслити методологію дослідження;
- охарактеризувати еволюцію законодавства у сфері гарантування вкладів фізичних осіб;
- порівняти норми цивільного законодавства України із положеннями законодавства іноземних держав у сфері регулювання відносин щодо гарантування вкладів;
- визначити поняття та організаційно-правову форму Фонду, здійснити аналіз його функцій;
- дослідити об'єкти та суб'єкти гарантування вкладів фізичних осіб;
- виявити конститутивні елементи цивільно-правового статусу Фонду;
- визначити правові засади створення та порядок припинення Фонду;
- проаналізувати правовий режим майна Фонду;
- охарактеризувати цивільно-правову правосуб'єктність Фонду;
- проаналізувати договірні відносини, у які вступає Фонд при реалізації поставлених перед ним завдань, та інші відносини приватноправового характеру;
- розробити на основі авторського підходу пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у досліджуваній сфері правовідносин.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що пов'язані з діяльністю Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Предмет дослідження становить Фонд гарантування вкладів фізичних осіб як учасник цивільних правовідносин.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження виступали загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, як-от: історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, формально-логічний, техніко-юридичний, спеціально-юридичний, метод узагальнення та прогнозування.

Застосування історико-правового методу дало змогу простежити еволюцію законодавства у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та стан наукової розробки проблеми участі Фонду у цивільних правовідносинах (підрозділи 1.1, 1.2). Порівняльно-правовий метод залучено для аналізу окремих аспектів законодавства зарубіжних країн у сфері гарантування вкладів фізичних та юридичних осіб. Використання даного методу зумовлено метою та завданнями дослідження для побудови чіткого несуперечливого підходу щодо цивільно-правових засад сутності Фонду, які вимагали порівняння значної кількості економічних та юридичних

категорій для з'ясування природи досліджуваних явищ і виявлення тотожного та нелогічного (підрозділи 1.2, 1.4, 2.2). Системно-структурний метод надав можливість визначити місце Фонду у системі юридичних осіб (підрозділи 1.2, 1.3). Техніко-юридичний метод застосовувався при дослідженні елементів цивільно-правового статусу Фонду та характеристики договірних відносин за участю останнього (підрозділи 2.1, 3.3). Спеціально-юридичний метод застосовувався при дослідженні наукових праць фахівців суміжних галузей знань щодо характеристики окремих елементів цивільно-правового статусу Фонду (підрозділи 2.1-2.4). Формально-логічний метод сприяв послідовному викладу суджень та умовиводів, а також використовувався для виявлення суперечностей, які наявні у теорії та законодавстві, зокрема цивільному, що стосуються даного питання (підрозділи 2.3, 3.2, 3.3). Методи узагальнення та прогнозування застосовано в процесі формулювання висновків до розділів та загальних висновків. Окрім вказаних основних методів, використовувались також діалектичний метод, метод аналізу, метод моделювання та інші, за допомогою яких було сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою науковою працею з точки зору цивільно-правової науки, яка здійснена після прийняття 23 лютого 2012 року Верховною радою України Закону. У процесі дослідження сформульовано, обґрунтовано, доведено або додатково аргументовано низку положень та висновків, які виносяться на захист, зокрема:

вперше:

1) запропоновано розширити суб'єктний склад правовідносин із гарантування вкладів, а саме: а) склад учасників системи гарантування вкладів фізичних осіб – шляхом включення в його структуру Державного ощадного банку України та кредитних спілок; б) склад осіб, що мають право на відшкодування – шляхом поширення права гарантування вкладів не тільки на фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб-підприємців), а й на юридичних осіб;

2) доведено необхідність розширення об'єктів гарантування вкладів шляхом поширення відповідної суми гарантування на вклади у банківських металах; обґрунтовано доцільність на законодавчому рівні закріпити поняття «спільного депозиту» та передбачити право на відшкодування кожному з вкладників (володільців рахунку) у межах гарантованої суми відшкодування;

3) обґрунтовано, що договір про виплату гарантованих сум відшкодувань вкладникам має цивільно-правову природу, внаслідок чого зроблено висновок про те, що досліджуваний договір є: консенсуальним, двостороннім, оплатним; сторонами договору виступають Фонд та банки-агенти; істотними умовами договору є предмет та строк;

4) доведено некоректність законодавчого підходу щодо участі банків у Фонді, який створюється в організаційно-правовій формі установи, оскільки це суперечить правовій природі установ як унітарних юридичних осіб, та запропоновано замінити поняття «банк-учасник» – поняттям «суб'єкт, що сплачує збір»;

5) аргументовано необхідність реформування правового механізму джерел формування майна Фонду шляхом: а) законодавчого визначення мінімального

розміру коштів Фонду; б) регулярної участі держави при сплаті зборів до Фонду; в) визначення регулярних внесків банків через запровадження точних ставок регулярного збору до Фонду на рівні Закону, а не в межах його підзаконних нормативно-правових актів; г) доведено доцільність удосконалення критеріїв відбору ризикових банків при сплаті банками до Фонду диференційованих внесків з урахуванням структури їх активів, пасивів та частки в банківській системі;

б) визначено систему договірних зобов'язань, у які вступає Фонд та здійснено їх поділ на: а) договори, що укладаються з метою гарантування вкладів (договір про співробітництво у сфері відшкодування гарантованих сум вкладів, договір цільової позики); б) договори, спрямовані на виведення неплатоспроможних банків з ринку фінансових послуг (уступка права вимоги, переведення боргу, купівля-продаж, управління майном); в) договори, спрямовані на примноження майнової основи та зростання статутного капіталу Фонду (інвестиційний договір та договір банківського вкладу (депозиту) в НБУ);

7) доведено позицію про те, що недоцільним є застосування такої форми припинення Фонду, як реорганізація, в силу специфічної правової природи останнього, спеціальної мети його створення та діяльності;

удосконалено:

8) підходи щодо питань ліквідації Фонду, зокрема: а) запропоновано авторський підхід щодо підстав ліквідації Фонду та черговості і порядку задоволення вимог кредиторів до Фонду; б) аргументовано доцільність закріплення фундаментальних норм про ліквідацію Фонду не в рамках окремого Закону, а в межах чинного, шляхом доповнення останнього окремим розділом;

9) положення про те, що з метою вдосконалення механізму правового регулювання цивільно-правової відповідальності Фонду на рівні Закону слід визначити: а) засади економічної самостійності Фонду та самостійної майнової відповідальності за власними зобов'язаннями; б) субсидіарну відповідальність держави за зобов'язаннями Фонду;

10) тезу щодо розширення напрямів інвестиційної діяльності Фонду, зокрема шляхом інвестування не тільки у державні цінні папери, а й цінні папери приватних емітентів;

11) правовий механізм захисту прав вкладників при ліквідації банків, шляхом запровадження черговості задоволення їх вимог у другу, а не у четверту чергу, що забезпечило б більше можливостей на отримання неповерненої суми вкладу;

дістали подальший розвиток:

12) положення про специфіку участі Фонду у договірних зобов'язаннях, що проявляються у наступному: а) здатності Фонду в силу спеціальної правосуб'єктності укладати лише обмежене коло договорів; б) обумовленості виникнення і реалізації правосуб'єктності Фонду укладенням договорів, прямо передбачених спеціальним законом; в) запровадженні у регулюванні договірних відносин значного масиву імперативних норм, спрямованих на охорону приватноправових інтересів вкладників та публічних інтересів держави; г) встановленні меж реалізації принципу свободи договору;

13) науковий підхід щодо перспективності виокремлення фондів у самостійну

організаційно-правову форму юридичних осіб на рівні Цивільного кодексу України;

14) теза з приводу того, що цивільна правоздатність Фонду є спеціальною, та щодо приналежності договорів, що виходять за її межі, до оспорюваних.

На підставі наведених положень розроблено низку пропозицій щодо оптимізації законодавства України, зокрема пропонується внести зміни до Закону, а саме у дисертації запропоновано авторський проект Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – під час проведення подальших наукових пошуків, пов'язаних із дослідженням сутності Фонду та його місця в системі цивільних правовідносин;

- *законотворчій діяльності* – в процесі вдосконалення цивільного законодавства України в сфері гарантування вкладів фізичних осіб;

- *правозастосовній сфері* – у діяльності Фонду, а також при розгляді і вирішенні цивільних спорів, що пов'язані з його діяльністю;

- *навчально-методичній роботі* – під час викладання навчальних дисциплін цивільно-правового та господарського спрямування, а також написання відповідних підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист отримані автором самостійно.

У співавторстві опубліковано наукову працю: Проблемні аспекти визначення організаційно-правової форми Фонду гарантування вкладів фізичних осіб // Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25-26 січня 2013 року. – у 2-х частинах. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2013. – Ч. 1. – С. 57-58. Особистий науковий внесок здобувача у даній науковій праці полягає у дослідженні організаційно-правової форми Фонду, а також законодавчого підходу щодо участі банків у Фонді, який створюється в організаційно-правовій формі установи.

Апробація результатів дисертації. Одержані здобувачем у процесі дослідження наукові висновки, узагальнення та пропозиції пройшли апробацію на всеукраїнських науково-теоретичних та науково-практичних конференціях: «Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 25-26 січня 2013 року), «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Запоріжжя, 01-02 червня 2013 року), «Корпоративні правочини» (м. Івано-Франківськ, 27-28 вересня 2013 року), «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 16 травня 2014 року), «Корпоративне право України та інших європейських країн: порівняльно-правова характеристика» (м. Івано-Франківськ, 26 вересня 2014 року), «Вдосконалення правового

регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 15 травня 2015 року).

Публікації. Результати дослідження відображено в 12 наукових працях, серед яких 6 наукових статей у виданнях, які віднесені до переліку фахових для юридичних наук, у тому числі 1 стаття у науковому періодичному виданні іноземної держави, а також 6 тез доповідей у збірниках матеріалів науково-теоретичних та науково-практичних конференцій, у тому числі 1 у співавторстві.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що містять 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (224 найменування на 28 сторінках) та додатку (на 5 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 206 сторінок, з них основного тексту – 173 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, встановлено її мету та задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано використані методи наукового пізнання, визначено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та про публікації за темою дисертації.

Розділ 1 «Цивілістичні засади функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» складається із чотирьох підрозділів, у яких здійснено аналіз стану наукової розробки досліджуваної теми та обрано методологію дослідження, проаналізовано розвиток та сучасний стан законодавства у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, а також легальні та доктринальні підходи щодо визначення поняття та функцій Фонду, окреслено особливості організаційно-правової форми досліджуваного суб'єкта. Крім того, в межах даного розділу проаналізовано законодавство з питань, що стосуються суб'єктів та об'єктів гарантування вкладів та зроблені власні пропозиції щодо внесення змін до законодавства з відповідних питань.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки проблеми участі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у цивільних правовідносинах та методологія дослідження»* аналізуються основні етапи розвитку наукової думки щодо проблеми участі Фонду у цивільних правовідносинах та висвітлюються використані у роботі методи дослідження. У процесі виконання дисертаційного дослідження було застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

На основі проведеного дослідження встановлено, що на даному етапі в українській правовій літературі не здійснювалося наукове пізнання Фонду з точки зору цивільного права України. За період чинності Законів України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», дисертаційні дослідження присвячені Фонду наявні, проте виключно з точки зору фінансового та адміністративного права. З позиції цивільно-правової науки монографічні праці, у яких би розглядалися проблемні питання Фонду на сьогодні відсутні. У даному підрозділі, серед іншого, надано коротку характеристику

дисертаційних досліджень, зокрема науковців як: Т. В. Мазур, М. С. Чемериса, Ю. В. Вітки, В. В. Кочина, Д. С. Лещенка, І. П. Жигалкіна.

У підрозділі 1.2 «Еволюція законодавства у сфері гарантування вкладів фізичних осіб» досліджено історичні передумови розвитку законодавства зарубіжних країн та України про систему гарантування вкладів. Проведено аналіз досвіду іноземних країн щодо сутності системи гарантування вкладів з якого виокремлено два види: перший опирається на досвід США і передбачає створення особливого державного чи підконтрольного державі органу, діяльність якого фінансується спільно банками (усі банки мають брати участь у гарантуванні вкладів) та державою, а другий, в свою чергу, поширений у Західній Європі і базується на німецькому досвіді (системою гарантування керують асоціації банків, участь банків у ній є добровільною, а державне фінансування відсутнє).

Проаналізовано еволюцію законодавства про систему гарантування вкладів в Україні та умовно у межах підрозділу виділено декілька етапів щодо останнього. Зокрема, аналізуючи національне законодавство, сприйнято позицію, якої дотримується Т. В. Мазур щодо етапів розвитку законодавства про систему гарантування та доповнено власним баченням періодизації, яке базується на прийнятті та вступі у законну силу чинного на сьогодні Закону. Окреслено позитиви нового Закону, наведено співвідношення між чинним та попереднім законами, що регламентував діяльність Фонду та виокремлено практичні положення, що орієнтують новий Закон на приватно-правове регулювання відносин у сфері гарантування вкладів, які проявилися у запровадженні обов'язкової участі банків у Фонді, розширенні договірних зобов'язань Фонду, тощо.

У підрозділі 1.3 «Поняття, організаційно-правова форма та функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» здійснено аналіз специфіки правової природи та особливостей Фонду. Проаналізовано цивілістичну доктрину та легальне визначення поняття Фонду, зокрема на підставі проведеного дослідження запропоновано авторське визначення Фонду, яке найбільш повною мірою вказує на сутнісні характеристики Фонду як юридичної особи, а саме: «Фонд – є юридичною особою публічного права, що створюється в організаційно-правовій формі установи та діє з метою гарантування вкладів і виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків у випадках, встановлених цим Законом».

Також, в межах підрозділу здійснюється аналіз проблем, пов'язаних із визначенням організаційно-правової форми Фонду. Встановлено, що законодавець відносить Фонд до установ, проте у самому Законі вказує на ті ознаки Фонду, що не характерні для останніх, зокрема передбачає участь банків у Фонді. У зв'язку з цим, на рівні Закону запропоновано відмовитись від використання таких понять як «участь» у Фонді та «учасники» Фонду. Водночас, з урахуванням того факту, що основна роль усіх банків, що складають банківську систему України у діяльності Фонду полягає у тому, що вони сплачують різні збори до Фонду та жодними іншими правами не наділяються, запропоновано замість категорії «банк-учасник» у Законі використовувати поняття «суб'єкт, що сплачує збір».

Відзначено, що проблема невизначеності правового статусу фондів у цілому лежить у відсутності на рівні ЦК України базових положень щодо фондів, як

організаційно-правових форм юридичних осіб. З цих підстав, сприйнято наукову ідею щодо перспективності міркувань стосовно виокремлення фонду в самостійну організаційно-правову форму непідприємницьких юридичних осіб, що засновані на відсутності засад членства на рівні ЦК України.

Проаналізовано систему функцій Фонду, що виділяються на рівні Закону та умовно поділено функції Фонду на дві категорії – основні і додаткові, а саме ті, що закріплені у Законі та ті, що виокремлюються в рамках доктринальних підходів. До основних законодавець відносить дві категорії: гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідація банків. Усі інші функції слід вважати додатковими, проте вони так чи інакше спрямовані на реалізацію основних. Встановлено, що більшість функцій Фонду можуть бути реалізовані із використанням договірної форми.

У підрозділі 1.4 «Об'єкти та суб'єкти гарантування вкладів» проаналізовано суб'єктний склад учасників системи гарантування вкладів та суб'єктний склад осіб, що мають право на відшкодування, а також окрема увага приділена об'єктам гарантування.

Зокрема, аналізуючи таку категорію як суб'єктний склад учасників системи гарантування вкладів, запропоновано включити Державний ощадний банк України у систему гарантування вкладів, оскільки, перш за все, це сприятиме залученню додаткових грошових коштів у Фонд, а також забезпечуватиме рівні умови функціонування банківських установ на ринку фінансових послуг.

У межах підрозділу доведено, що вклади членів кредитних спілок перебувають за межами Закону, оскільки діючий Фонд є гарантом повернення заощаджень виключно банківських депозитів. Проаналізувавши даних суб'єктів, на сучасному етапі розвитку чинного законодавства, запропоновано залучити кредитні спілки до суб'єктної складової гарантування вкладів фізичних осіб. Водночас, враховуючи їх особливу правову природу, варто виходити із потреби застосування спеціального порядку залучення їх до формування коштів Фонду, передбачивши при цьому спеціальні ставки зборів. Враховуючи те, що залучення кредитних спілок до суб'єктної складової гарантування вкладів є питанням складним, саме з правової та організаційної позицій, також пропонується варіант створення самостійної організації, яка діятиме на подібних Фонду засадах із врахуванням специфіки правової природи останнього.

Що ж стосується суб'єктного складу осіб, що претендують на відшкодування, то в межах підрозділу досліджено чинний Закон та запропоновано, що він повинен поширювати свою дію у тому числі на фізичних осіб-підприємців. Слід зазначити, що дана позиція висловлювалася нами неодноразово у опублікованих працях за темою дисертації, а тому нами досить позитивно сприймається підхід законодавця про те, що з 01.01.2017 року набере чинності норма Закону, що стосується розширення суб'єктного складу, на який поширюватимуться гарантії Фонду, а саме: гарантії поширяться і на фізичних осіб-підприємців. Також у межах підрозділу окрема увага приділена юридичним особам як суб'єктам, що претендують на відшкодування і на яких повинна поширюватися дія Закону. Врахувавши Директиви ЄС, європейську практику та доктрину, а також вимоги ЦК України щодо

обов'язкової безготівкової форми розрахунків юридичних осіб, у межах підрозділу робиться висновок, що Закон має вузьку сферу дії. З цих підстав, у роботі пропонується змінити назву Закону і включити юридичних осіб до суб'єктів, що мають право на відшкодування вкладу. У зв'язку з цим, запропоновано внести відповідні зміни до законодавства, зокрема, розширити поняття «вкладник».

Аналізуючи об'єкти гарантування вкладів, у підрозділі звернено увагу на те, що у ЦК України діє свобода договору банківського вкладу і така свобода передбачає можливість укладати договір банківського вкладу, предметом якого є вклад не тільки в національній валюті, а й в банківських металах. З цих підстав, запропоновано передбачити відшкодування вкладів залучених у вигляді банківських металів, а також подано пропозицію щодо внесення змін у Закон щодо поняття «вклад». Також, в межах аналізу об'єктів гарантування, проаналізовано таку категорію як «спільний депозит» та запропоновано на законодавчому рівні закріпити дане поняття.

У межах цього підрозділу окрема увага також приділена судовій практиці за участю Фонду. Досліджуються питання, що стосуються забезпечення прав вкладників на суму банківського вкладу, строк дії договорів за якими закінчився, та сум вкладів, що перевищують гарантовану Фондом суму банківського вкладу. З цих підстав, проаналізувавши статтю 52 Закону «Черговість та порядок задоволення вимог до банку, оплата витрат та здійснення платежів», запропоновано удосконалити черговість задоволення вимог до банку, що є неплатоспроможним, таким чином, щоб вимоги вкладників – фізичних осіб у частині, що перевищують суму, виплачену Фондом, які гарантуються тільки у четверту чергу, задовольнялись не у четвертій черзі, а у другій, що дало б більше шансів на отримання неповерненої суми вкладу.

Розділ 2 «Цивільно-правовий статус Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» складається з чотирьох підрозділів, у яких проаналізовано підходи до розуміння цивільно-правового статусу Фонду, а також здійснено аналіз елементів цивільно-правового статусу Фонду, серед яких основну увагу зосереджено на проблемних питаннях, що стосуються створення та порядку припинення Фонду, його правового режиму майна та цивільно-правової правосуб'єктності останнього.

У підрозділі 2.1 «Поняття та елементи цивільно-правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» досліджено підходи до розуміння сутності цивільно-правового статусу юридичної особи в цілому, та юридичних осіб в організаційно-правовій формі установ, до яких належить Фонд, зокрема. У даному підрозділі роботи досліджуються питання трактування цивільно-правового статусу, зокрема, аналізується цивільно-правовий статус юридичних осіб у широкому розумінні, до якого слід включати не тільки права та обов'язки (дане розуміння цивільно-правового статусу є занадто вузьким та не здатне розкрити специфіку становища юридичної особи у цивільному праві), а також правовий режим майна, цивільну правосуб'єктність та особливості цивільно-правової відповідальності. З урахуванням того, що Фонд є юридичною особою публічного права, а також враховуючи специфіку останнього, елементом його цивільно-правового статусу, крім наведених вище, є також порядок створення та припинення Фонду. Саме з цих підстав і за допомогою наведеного широкого трактування перелічених елементів цивільно-правового статусу досліджено специфіку Фонду, як учасника відносин

приватно-правової сфери.

Підрозділ 2.2 «Правові засади створення та порядок припинення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» присвячений особливостям створення та припинення Фонду через призму розгляду його правової моделі як юридичної особи публічного права.

Визначено, що Фонд створюється в розпорядчому порядку. Особлива увага у даному підрозділі приділена проблемам припинення Фонду. Констатовано, що у чинному Законі, існує фактично тільки одна норма, яка регламентує питання щодо припинення Фонду. Так ч. 9 ст. 3 чинного Закону визначає, що реорганізація та ліквідація Фонду здійснюються на підставі окремого Закону, який на сьогодні ще не прийнятий. У роботі пропонується внести відповідні зміни до Закону, зокрема щодо доцільності закріплення фундаментальних норм про порядок припинення Фонду не в рамках окремого Закону, а в межах чинного, шляхом доповнення останнього окремим розділом, адже саме з точки зору законодавчої техніки даний варіант є найбільш правильним.

Беручи до уваги особливості правового статусу Фонду, в силу специфічної правової природи останнього, спеціальної мети його створення та діяльності, а також, проаналізувавши доктрину в контексті реорганізації Фонду, зроблено висновок про те, що найбільш доцільною формою припинення Фонду є припинення виключно шляхом ліквідації. У межах цього підрозділу удосконалено підходи до питання ліквідації Фонду, зокрема подано авторську позицію щодо підстав ліквідації Фонду.

Також досліджуються питання захисту прав кредиторів при ліквідації Фонду. Сприйнято позицію, що у разі припинення Фонду, доцільним є застосування загальних положень, передбачених ст. 112 ЦК України, проте з певною специфікою, яка стосуватиметься черговості задоволення вимог кредиторів, у зв'язку з здійсненням Фондом спеціальної діяльності.

Обґрунтовано, що держава не бере активної участі у джерелах формування коштів Фонду, адже Фонд самостійно здійснює діяльність, що приносить дохід, отже, Фонд по суті перебуває на самофінансуванні. Враховуючи значний сегмент фінансування Фонду за рахунок зборів банків-учасників, у рамках чинного Закону пропонується передбачити оптимальний механізм розподілу коштів Фонду при його ліквідації, що передбачав би їх повернення не тільки до державного бюджету, а й банкам.

У підрозділі 2.3 «Правовий режим майна Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» обґрунтовано необхідність реформування правового механізму джерел формування майна Фонду. Під правовим режимом майна Фонду розуміється визначений комплекс правових норм порядок регулювання відносин, що складається з приводу формування майна Фонду, здійснення ним речових прав на належне майно (правомочностей володіння, користування, розпорядження), настання майнової відповідальності Фонду за власними зобов'язаннями.

Зроблено висновок щодо законодавчого визначення мінімального розміру коштів Фонду в сторону їх збільшення та розрахунку у твердій грошовій сумі з прив'язкою до гарантованої суми відшкодування, яка може змінюватися (передусім

зростати), а не у відсотковому відношенні від суми гарантованих вкладів, що є притаманним на сьогодні.

Проаналізувавши норми Закону, зроблено висновок, що підтримання функціональної життєздатності Фонду зусиллями держави зводиться до нерегулярних фінансових вливань. З метою недопущення неплатоспроможного стану діяльності Фонду, вбачається за доцільне залучити державу до участі в системі гарантування вкладів на регулярній основі.

Доведено необхідність визначення регулярних внесків банків через запровадження точних ставок регулярного збору до Фонду на рівні Закону, а не в межах його підзаконних нормативно-правових актів, а також робиться вказівка на доцільності стягнення зборів з банків-учасників Фонду у твердій сумі, а не у відсотковому відношенні, з приводу чого запропоновано відповідні зміни до чинного Закону.

Позитивно оцінюючи систему диференційованих внесків при сплаті регулярного збору, у роботі акцентовано, що у цьому разі потрібно створити таку систему, яка забезпечить від вибіркового підходу до банків і застосування цього інструменту як засобу тиску на окремих учасників банківського сектору. Крім того, диференційований підхід щодо справляння зборів до Фонду повинен базуватись на структурах активів та пасивів банку, його частці у банківській системі, адже тільки у такий спосіб вдасться досягти об'єктивності у визначенні ризикового банку.

Підрозділ 2.4 «Цивільно-правова правосуб'єктність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» містить дослідження теоретичних аспектів сутності цивільно-правової правосуб'єктності юридичних осіб в цілому та Фонду, зокрема.

Проаналізовано специфіку цивільної правосуб'єктності Фонду із вказівкою, зокрема, на спеціальну правоздатність досліджуваного суб'єкта цивільних правовідносин. Аргументовано, що саме спеціальний характер правоздатності обумовлює межі вступу Фонду у відносини приватно-правової сфери.

Досліджено, що способом реалізації цивільної дієздатності Фонду є її реалізація через органи Фонду: Адміністративну раду та Виконавчу дирекцію.

Звернено увагу на неякісне нормативне врегулювання цивільно-правової відповідальності установ у цілому та відсутність на рівні Закону норм, які б визначали особливості цивільно-правової відповідальності Фонду за власними зобов'язаннями. У підрозділі акцентовано увагу, що з метою вдосконалення механізму правового регулювання цивільно-правової відповідальності Фонду, на рівні Закону слід визначити засади майнової самостійності Фонду та самостійної майнової відповідальності за власними зобов'язаннями. Передбачена також субсидіарна відповідальність держави за зобов'язаннями Фонду, у випадку недостатності коштів Фонду для задоволення вимог кредиторів, оскільки Фонд належить до юридичних осіб публічного права, для яких і характерна окреслена риса.

Розділ 3 «Загальна характеристика договірних відносин Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» складається з трьох підрозділів, в межах яких проаналізовано договірні відносини за участю Фонду, а саме систему договірних зобов'язань, у які вступає Фонд та умовно здійснено їх поділ на певні

групи, а також приділена увага передумовам участі останнього у договірних відносинах.

У підрозділі 3.1 «Передумови участі та види договорів, учасником яких виступає Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» здійснено аналіз системи договірних зобов'язань Фонду. Вказано на розширення на рівні Закону договірних конструкцій Фонду, якими опосередковуються його відносини у приватно-правовій сфері. Зосереджено увагу на проблемі дотримання концептуальних засад договірного права на рівні підзаконних нормативно-правових актів Фонду. Обґрунтовано, що використання тієї чи іншої договірної конструкції Фондом залежить від того, яка функція ним реалізується.

У межах підрозділу визначено специфіку участі Фонду у договірних зобов'язаннях, що проявляється у наступному: здатності Фонду в силу спеціальної правосуб'єктності укладати лише обмежене коло договорів; обумовленості виникнення і реалізації правосуб'єктності Фонду укладенням договорів, прямо передбачених спеціальним законом; запровадженні в регулюванні договірних відносин значного масиву імперативних норм, спрямованих на охорону приватно-правових інтересів вкладників та публічних інтересів держави; встановленні меж реалізації принципу свободи договору.

Досліджено систему договірних зобов'язань, у які вступає Фонд та здійснено їх поділ на групи: договори, що укладаються з метою гарантування вкладів (договір про співробітництво у сфері відшкодування гарантованих сум вкладів, договір цільової позики); договори, спрямовані на виведення неплатоспроможних банків з ринку фінансових послуг (уступка права вимоги, переведення боргу, купівля-продаж, управління майном); договори, спрямовані на примноження майнової основи та зростання статутного капіталу Фонду (інвестиційний договір та договір банківського вкладу (депозиту) в НБУ).

Підрозділ 3.2 «Договір про виплату гарантованих сум відшкодувань вкладникам» містить дослідження з приводу правової природи договору про виплату гарантованих сум відшкодувань вкладникам. Доведено цивільно-правову природу даного договору. Досліджуваний договір є: консенсуальним, двостороннім, оплатним; істотними умовами цього договору є предмет та строк. Предмет цього договору складають дії банку-агента щодо виплати гарантованих сум вкладнику. Конкретизованість предмета обумовлює доречність вживати назву договору – «договір про виплату гарантованих сум відшкодувань», а також закріпити дану назву у відповідному підзаконному нормативно-правовому акті, де міститься регламентація відносин у цій сфері. Також на основі дослідження цього договору пропонується авторське визначення останнього.

Крім того, проведений аналіз дає підстави стверджувати про необхідність детальної законодавчої регламентації змісту даного договору, правових наслідків порушення, а також підстав розірвання договору. Доведено недоцільність включення вкладників до сторін даного виду відносин з повернення банківських вкладів поряд з Фондом та банками-агентами. З цих підстав прийнято позицію з приводу того, що сторонами досліджуваного договору виступають Фонд та банки-агенти.

У підрозділі 3.3 «Цивільно-правова характеристика окремих договірних

зобов'язань Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» проаналізовано окремі найбільш важливі договірні конструкції, учасником яких є Фонд та умовно договірні зобов'язання поділено на відповідні групи. Усі договірні конструкції, які характеризуються у межах цього підрозділу мають одну важливу особливість, що обумовлена приналежністю Фонду до юридичних осіб публічного права, яка полягає у спеціальному порядку укладення таких договорів: 1) спочатку приймається рішення про укладення договору; 2) укладається сам договір.

Першу групу договорів за участю Фонду складають договори, що укладаються з метою гарантування вкладів, а саме договір про співробітництво у сфері відшкодування гарантованих сум вкладів та договір цільової позики. У межах даної групи договорів досліджено, що строкові банківські вклади, коли до банку застосовано процедуру ліквідації, повертаються Фондом на основі договору про співробітництво між Фондом та банками-агентами.

У тому випадку, коли до банку застосовано процедуру тимчасової адміністрації – передбачається спеціальна процедура виплат. Наведене положення є винятком із загального правила щодо неможливості виплат вкладів під час процедури тимчасової адміністрації, зокрема виплати здійснюються за рахунок цільової позики, яка надається банку Фондом. Обґрунтовано, що особливою рисою договору цільової позики є спеціальна мета досліджуваного договору.

Другу групу складають договори, спрямовані на виведення неплатоспроможних банків з ринку фінансових послуг, серед яких можна виділити: уступку права вимоги, переведення боргу, купівлю-продаж, управління майном.

У процесі ліквідації неплатоспроможного банку передача активів здійснюється на підставі договору про відступлення прав вимоги за реєстром договорів про здійснення активних операцій та договорів забезпечення. Щодо зобов'язань неплатоспроможного банку, то останні передаються на підставі договору про переведення боргу за реєстром договорів щодо відповідних кредиторів (вкладників).

При реалізації такої важливої функції Фонду, як виведення неплатоспроможного банку з ринку фінансових послуг, застосовується конструкція договору купівлі-продажу, а саме шляхом купівлі-продажу майна неплатоспроможного банку, акцій перехідного банку або через купівлю-продаж неплатоспроможного банку інвестором.

Наступним блоком договорів, стороною яких виступає Фонд, є договори, спрямовані на примноження майнової основи та зростання його статутного капіталу. Це, зокрема, інвестиційні договори, а також договори банківського вкладу (депозиту) в Національному банку України.

Виявлено, що інвестиційні договори, які укладаються Фондом виникають на підставі складного юридичного факту: 1) інвестиційний план; 2) інвестиційний договір. Така процедура укладення договорів є характерною для юридичних осіб публічного права, до яких належить Фонд.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дисертаційного дослідження здійснено узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні та закріпленні Фонду

як учасника цивільних правовідносин. У результаті дослідження вітчизняного та зарубіжного законодавства, наукової доктрини, судової практики, які безпосередньо стосуються досліджуваних у роботі проблемних питань, стало можливим сформулювати такі основні практичні пропозиції та теоретичні висновки.

1. Аналіз досвіду зарубіжних країн, щодо сутності системи гарантування вкладів фізичних осіб, дозволяє стверджувати про те, що у національному законодавстві обрано той підхід, за яким передбачається створення особливого підконтрольного державі органу, діяльність якого фінансується спільно банками (причому усі банки мають брати участь у гарантуванні вкладів) та державою. Така модель інституту гарантування використовується у світовій практиці та є найбільш оптимальною.

2. Дослідження розвитку інституту гарантування вкладів фізичних осіб дозволяє стверджувати про його обумовленість розвитком договірних відносин банківського вкладу (депозиту). В умовах сьогодення систему гарантування вкладів фізичних осіб слід розглядати як дієвий засіб захисту вкладників за договором банківського вкладу (депозиту).

3. Аналіз цивілістичної доктрини та легального визначення поняття Фонду дозволяє стверджувати про те, що у визначенні передусім слід закладати вказівку на його приналежність до юридичних осіб публічного права, на організаційно-правову форму, а також через введення категорії мети. Враховуючи наведене, запропоновано авторське визначення Фонду. Необхідно внести зміни до ч. 1 ст. 3 Закону та викласти дану норму у такій редакції: «Фонд - є юридичною особою публічного права, що створюється в організаційно-правовій формі установи, має специфічну мету створення – діє з метою гарантування вкладів та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених цим Законом».

4. Подано авторське визначення поняття «вкладу», з метою однозначного його тлумачення та запропоновано внести відповідні зміни до чинного законодавства, а саме п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону викласти у наступній редакції: «вклад – кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, банківські метали, які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти».

5. Проаналізувавши статтю 52 Закону «Черговість та порядок задоволення вимог до банку, оплата витрат та здійснення платежів», зроблено висновок, що положення даної статті варто скорегувати таким чином, щоб вимоги вкладників - фізичних осіб у частині, що перевищують суму виплачену Фондом, які гарантуються тільки у четверту чергу, задовольнялись не у четвертій черзі, а у другій, що дало б більше шансів на отримання неповерненої суми вкладу.

6. Зроблено висновок, що в силу специфічної правової природи, пов'язаної з належністю останнього до юридичних осіб публічного права, непідприємницького статусу та спеціальної мети створення, яка покладається на нього, а також особливим порядком формування коштів, виключається можливість його перетворення в будь-яку іншу організаційно-правову форму непідприємницької юридичної особи. Вважаємо, що законодавство, виходячи із специфіки окремих

організаційно-правових форм юридичних осіб, може встановлювати імперативну вимогу щодо припинення Фонду виключно шляхом ліквідації.

7. Наведено аргументи щодо доцільності доповнення діючого Закону Розділом Х «Порядок припинення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб», передбачивши при цьому підстави і порядок припинення Фонду, черговості задоволення вимог кредиторів, а також рекомендовано врегулювати питання, що стосуються правового режиму майна після припинення Фонду. При цьому, розділ Х «Прикінцеві та перехідні положення», який існує на сьогодні, змінити на Розділ ХІ.

8. Проаналізувавши правовий режим майна Фонду, пропонується внести зміни до чинного законодавства, а саме ч. 2 ст. 3 Закону викласти у наступній редакції: «Фонд є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності і перебуває у його оперативному управлінні».

9. Подано авторське визначення «договору про виплату гарантованих сум відшкодувань», відповідно до якого одна сторона (Фонд) у визначені Законом строки вчиняє дії з забезпечення стабільності банківської системи через процедуру гарантування вкладів, а друга сторона (банк-агент) у межах строків, визначених Законом, вчиняє дії щодо виплати гарантованих сум вкладнику за договором банківського вкладу, строк дії якого закінчився, та за умови ліквідації банку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Войцеховська Х. В. Теоретико-правові аспекти визначення майнової самостійності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб / Х. В. Войцеховська // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 3. – С. 24–28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/3_2014/2.pdf

2. Войцеховская К. В. Частноправовые механизмы функционирования фонда гарантирования вкладов физических лиц в действующем законодательстве Украины / К. В. Войцеховская // *Legea si Viata* (Закон и жизнь) : международный научно-практический правовой журнал (Республика Молдова). – 2014. – № 2/2. – С. 36–40.

3. Войцеховська Х. В. Об'єкти та суб'єкти гарантування вкладів фізичних осіб: ключові проблеми удосконалення нормативного врегулювання / Х. В. Войцеховська // Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2015. – № 4. – С. 103–107 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/4_2015/31.pdf

4. Войцеховська Х. В. Договір про співробітництво з виплати гарантованих сум відшкодувань вкладникам / Х. В. Войцеховська // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства : Збірник наукових статей. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2015. – Вип. 39. – С. 100–113.

5. Войцеховська Х. В. Організаційно-правова форма фонду гарантування вкладів фізичних осіб / Х. В. Войцеховська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Вип. 3-2. – Т. 3. – С. 26–30.

6. Войцеховська Х. В. Припинення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: теоретичні та практичні аспекти / Х. В. Войцеховська // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право. – Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2016. – Вип. 1 (13). – С. 190–197.

7. Войцеховська Х. В. Проблемні аспекти визначення організаційно-правової форми Фонду гарантування вкладів фізичних осіб / Х. В. Войцеховська, О. І. Зозуляк // Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25-26 січня 2013 року: у 2-х частинах. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2013. – Ч. 1. – С. 57–58.

8. Войцеховська Х. В. До питання про поняття Фонду гарантування вкладів фізичних осіб / Х. В. Войцеховська // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 01-02 червня 2013 року. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2013. – С. 29–31.

9. Войцеховська Х. В. Участь Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у договірних відносинах / Х. В. Войцеховська // Корпоративні правочини : Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 вересня 2013 р., м. Івано-Франківськ) / За ред. В. В. Луця. – Івано-Франківськ, 2013. – С. 203–209.

10. Войцеховська Х. В. Збори банків-учасників у структурі джерел формування майна Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: види та порядок сплати / Х. В. Войцеховська // Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина : Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів (16 травня 2014 року). – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2014. – С. 38–41.

11. Войцеховська Х. В. Система гарантування вкладів в окремих країнах Євросоюзу (Німеччина та Великобританія) / Х. В. Войцеховська // Корпоративне право України та інших європейських країн : порівняльно – правова характеристика : Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (26 вересня 2014 року). – Івано-Франківськ, 2014. – С. 56–59.

12. Войцеховська Х. В. Про доцільність розширення суб'єктного складу учасників системи гарантування вкладів та осіб, що мають право на відшкодування / Х. В. Войцеховська // Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина : Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів, присвяченої 75-річчю Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (15 травня 2015 року). – Івано-Франківськ, 2015. – С. 3–6.

АНОТАЦІЯ

Войцеховська Х. В. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб як учасник цивільних правовідносин. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право. – Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2016.

Дисертація є самостійним, завершеним, комплексним, науковим дослідженням Фонду гарантування вкладів фізичних осіб як учасника цивільних правовідносин.

У дисертації здійснено аналіз чинного законодавства, яке регулює відносини за участю Фонду, а також відповідної наукової доктрини та правозастосовної практики. У роботі визначаються цивілістичні засади функціонування Фонду, як юридичної особи публічного права, цивільно-правовий статус останнього, а також досліджено та наведено загальну характеристику договірних відносин за участю Фонду.

На підставі проведеного дослідження сформульовані теоретичні висновки та пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб, а також розроблено проект Закону України «Про внесення змін та доповнень до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»».

Ключові слова: вклад, вкладник, гарантування, договір, організаційно-правова форма, правовий режим майна, цивільно-правова правосуб'єктність, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, юридична особа публічного права.

АННОТАЦИЯ

Войцеховская К. В. Фонд гарантирования вкладов физических лиц в качестве участника гражданских правоотношений. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс, семейное право, международное частное право. – Национальная академия внутренних дел. – Киев, 2016.

Диссертация является самостоятельным, завершенным, комплексным, научным исследованием Фонда гарантирования вкладов физических лиц в качестве участника гражданских правоотношений.

Степень научной разработки исследуемой проблематики недостаточный, в частности из-за отсутствия фундаментальных работ в области гражданского права, посвященных Фонду гарантирования вкладов физических лиц. Неисследованность в пределах цивилистической доктрины статуса Фонда, как собственно и фондов в целом, отсутствие на уровне Гражданского кодекса Украины положений по регламентации правового положения фондов, недостатки и противоречия отдельных норм законодательства, регламентирующих правовой статус Фонда, в свою очередь и порождают спорные теоретические положения, а также проблемы правоприменения в сфере деятельности Фонда. Указанное вызывает необходимость разработки соответствующих вопросов в науке гражданского права и

предоставление на их основе предложений по дальнейшему реформированию отечественного законодательства, что и актуализирует избранную тему диссертационного исследования.

Автором в диссертации осуществлен подробный анализ действующего законодательства, доктрины и практики, которые регулируют отношения с участием Фонда гарантирования вкладов физических лиц.

В работе обоснованы выводы относительно цивилистических основ функционирования Фонда, его гражданско-правового статуса, а также исследована и приведена общая характеристика договорных отношений с участием Фонда.

Предложено расширить субъектный состав правоотношений по гарантированию вкладов. Также, доказана необходимость расширения объектов гарантирования вкладов путем распространения соответствующей суммы гарантирования по вкладам на банковские металлы; обосновано на законодательном уровне закрепить понятие «общего депозита» и предусмотреть право на возмещение каждому из вкладчиков (владельцев счета) в пределах гарантированной суммы возмещения.

Доказано, что некорректным является законодательный подход к участию банков в Фонде, который создается в организационно-правовой форме учреждения, поскольку это противоречит правовой природе учреждений как унитарных юридических лиц, и предложено заменить понятие «банк-участник» — понятием «субъект, уплачивающий сбор».

Аргументировано обоснована необходимость реформирования правового механизма формирования имущества Фонда путем: законодательного определения минимального размера средств Фонда; регулярного участия государства при уплате сборов в Фонд; определение регулярных взносов банков через введение точных ставок регулярного сбора в Фонд на уровне Закона, а не в пределах его подзаконных нормативно-правовых актов. Кроме того, доказана целесообразность совершенствования критериев отбора рискованных банков при уплате банками в Фонд дифференцированных взносов с учетом структуры их активов, пассивов и доли в банковской системе.

Определена система договорных обязательств, в которые вступает Фонд гарантирования вкладов физических лиц, и осуществлено их деление на: договоры, заключаемые с целью гарантирования вкладов (договор о сотрудничестве в сфере возмещения гарантированных сумм вкладов, договор целевого займа) договоры, направленные на выведение неплатежеспособных банков с рынка финансовых услуг (уступка права требования, перевод долга, купля-продажа, управление имуществом); договоры, направленные на приумножение имущественной основы и роста уставного капитала Фонда (инвестиционный договор и договор банковского вклада (депозита) в НБУ).

Доказано позицию о том, что в силу специфической правовой природы Фонда, специальной цели его создания и деятельности, нецелесообразным есть применение такой формы прекращения последнего, как реорганизация.

Улучшено подходы к вопросам ликвидации Фонда, в частности: авторский подход к основам ликвидации Фонда, очередности и порядке удовлетворения

требований кредиторов к Фонду, а также целесообразности закрепления фундаментальных норм о ликвидации Фонда не в рамках отдельного закона, а в рамках действующего путем дополнения последнего отдельным разделом.

Усовершенствовано правовой механизм защиты прав вкладчиков при ликвидации банков, путем введения очередности удовлетворения их требований во вторую, а не в четвертую очередь, что обеспечило бы больше возможностей на получение невозвращенной суммы вклада.

Предложено научный подход к перспективности выделение фондов в самостоятельную организационно-правовую форму юридических лиц на уровне Гражданского кодекса Украины.

На основе проведенного исследования сформулированы теоретические выводы и практические предложения по правовой регламентации внесения изменений в действующее законодательство по вопросам, касающиеся фондов в целом и Фонда гарантирования вкладов физических лиц в частности, а также разработан проект Закона Украины «О внесении изменений и дополнений в Закон Украины «О системе гарантирования вкладов физических лиц»».

Ключевые слова: вклад, вкладчик, гарантирования, договор, организационно-правовая форма, правовой режим имущества, гражданско-правовая правосубъектность, Фонд гарантирования вкладов физических лиц, юридические лица публичного права.

SUMMARY

Voytsekhovska H. V. Deposit Guarantee Fund as a participant of civil relations.

– *Manuscript.*

Dissertation for obtaining academic degree of the Candidate of Judicial Sciences, specialization 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; private international law. – National Academy of Internal Affairs. – Kyiv, 2016.

Dissertation is the separate, complete, combined, scientific research of the Deposit Guarantee Fund as a participant of civil relations.

The dissertation analyzes the current legislation, doctrine and practice which regulates the legal relations involving the Fund. In the dissertation it is determined civil principles of the Fund operation as public entity, civil legal status of the Fund, and also it is researched and defined the general characteristics of the contractual relationship which involves the Fund.

The author draws conclusion and introduces reasonably specific proposals for improving the current legislation in the sphere of the research which concerns the deposit guarantee system, and also drafts the Law of Ukraine «On amendments and additions to the Law of Ukraine «On Households Deposit Guarantee System»».

Keywords: deposit, depositor, deposit guarantee, the contract, legal form, the legal status of the property, civil legal, Deposit Guarantee Fund, public entity.